

Príspevky k ústecké vlastivědě

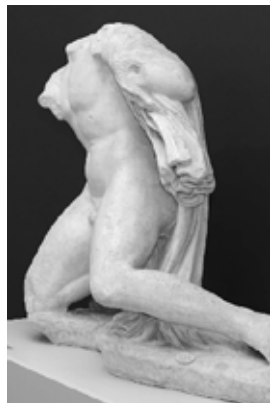

číslo 4

Muzeum města Ústí nad Labem

2012

Vážení čtenáři, dostává se Vám do rukou další, již čtvrtý svazek Příspěvků k ústecké vlastivědě. Vychází po více než deseti letech a navazuje na první tři čísla vydaná našim muzeem ve spolupráci s Archivem města Ústí nad Labem a Ústeckou muzejní a vlastivědnou společností v letech 2000–2001. Doufáme, že Vás toto zmrtvýchvstání našeho časopisu potěší. Přejeme všem příjemné počtení.

OBSAH

Historie

Císařský sál v budově ústeckého muzea (Václav Houfek).....	2
Záhady muzejní rekonstrukce (Václav Houfek).....	8
Muzeum získalo kotel z prvního parního stroje v Ústí (Martin Krsek).....	10

Archeologie

Poslední velký výzkum v Ústí nad Labem (Eliška Wiesnerová).....	12
--	----

Přírodověda

Entomologie ve sbírkách i v terénu (Jiří Spružina).....	15
Zápisky z terénního deníku (Jiří Spružina).....	18
Mapování rozšíření vydry říční v ČR, aneb křížem kráčem od Krkonoš po Aš (Václav Beran).....	22
Botanická činnost v ústeckém muzeu v roce 2011 (Petr Bultas).....	26
Tuny kamení na svém místě (Zuzana Vařilová).....	28

Knihovna

Knihovna Muzea města Ústí nad Labem (Helena Houfková).....	31
Novinky z knihovny (Helena Houfková).....	32

Výstavy

Expozice Antický sen (Michaela Beleniová).....	34
Jak se rodila pamětní medaile ústeckého muzea (Martin Krsek).....	41
Jelen, myslivec a další ústecké hvězdy (Martin Krsek).....	43
Otec a syn Reussové (Zuzana Vařilová).....	45

Akce pro školy a veřejnost

Muzejní pedagogika (Tereza Čechová).....	48
--	----

Zprávy a novinky

Gustav Krov oceněn in memoriam (Alexandr Kuchař).....	50
Zemřela Johanna von Herzogenberg (Václav Houfek).....	52
Naše klubovna.....	53
Exponát měsíce.....	54
Přednášky v muzeu.....	54

CÍSAŘSKÝ SÁL V BUDOVĚ ÚSTECKÉHO MUZEA

Václav Houfek

Císařský sál v budově ústeckého muzea je jednou z nejreprezentativnějších historických prostor, které se v Ústí nad Labem zachovaly z období jeho největšího rozkvětu. Areál muzejních budov byl postaven v poslední čtvrtině 19. století ve stylu novorenesance. Starší část s hlavním vchodem z dnešní Brněnské ulice byla postavena v roce 1876, její součástí byl od počátku také reprezentační sál, který se tehdy nazýval „Měšťanský sál“. Interiéry sálu byly dokončeny v roce 1877. V roce 1897 byla postavena druhá část areálu směrem k budově divadla a tím byl vytvořen dnešní uzavřený stavební blok. Investorem stavby a majitelem budov bylo a je od počátku až po současnost město Ústí nad Labem. Bohužel autora stavby se dosud nepodařilo určit.

Budova měla řadu využití. Nejvýznamnější bylo užívání pro potřeby školní výuky, postupně zde sídlily různé typy školských zařízení, a to až do konce 20. století. Vedle toho v době letních prázdnin byly jednotlivé místnosti

Roh dnešních ulic U divadla a Masarykova na fotografii kolem roku 1905 (foto muzeum)

Pohled z dnešních Smetanových sadů, vpravo pomník císaře Josefa II.
Fotografie kolem roku 1905 (foto muzeum)

určeny jako výstavní sály pro hospodářské nebo umělecké výstavy. Na řadě z nich se podílelo také ústecké muzeum, které bylo založeno ve stejném roce, jako byla postavena starší část této budovy, tedy v roce 1876.

Protože město Ústí nad Labem nemělo od poloviny 19. století vlastní budovu radnice, tak právě dnešní Císařský sál a související prostory tehdy sloužily k zasedáním městského zastupitelstva a městské rady, k zasedáním různých dalších samosprávných nebo státních institucí a také k dalším významným slavnostem města.

Vůbec nejslavnější událost se odehrála 17. června 1901, kdy město Ústí nad Labem navštívil rakouský císař František Josef I. Ústí nad Labem je díky této návštěvě jediné královské město v Čechách, kam panovník přijel na oficiální návštěvu lodí, protože Ústí nad Labem bylo na přelomu 19. a 20. století objemem překládky největším přístavem celého Rakouska-Uherska. Právě v tomto sále proběhla audience, při které Ústečané a Ústečanky vzdali hold svému císaři. V budově byl také zařízen salon, kde si mohl císař František Josef I. odpočinout. Návštěvu dodnes připomíná původní pamětní

deska, která byla v rámci rekonstrukce v roce 2011 opětovně instalována ve vstupní hale muzea.

Budova muzea prodělala první velkou rekonstrukci počátkem dvacátých let 20. století. Tehdy bylo zrušeno lokální vytápění budovy z vlastní kotelny ze suterénu budovy a celý areál byl napojen na dodávku tepla z nedaleké elektrárny na Špitálském náměstí.

Bylo to vůbec poprvé na území tehdejšího Československa, kdy byla zprovozněna dálková dodávka tepla, což je vlastně úplný počátek moderního topení u nás.

V dubnu 1945 bylo bombardováno město Ústí nad Labem a také tato budova byla poměrně těžce poškozena. Zasažena byla především část směrem k městskému divadlu. Podařilo se ji poměrně rychle opravit, ale poválečný nedostatek byl příčinou toho, že původní výmalby interiérů Císařského sálu a souvisejících prostor byly překryty pouze jednoduchou malbou. Došlo i k řadě dalších škod, například z původních dveří se náhodou zachovaly

pouze jedny, které byly v době bombardování zazděné a objeveny byly až v rámci rekonstrukce muzea. Jsou to jediné dveře se zlatým lemováním v Císařském sále, je na nich zachována signatura výrobce A. Pilze a datace 1877. Až na tyto dveře jsou všechny dřevěné prvky v sále a také lustry a světla zcela nové. Byly vyrobeny jako repliky původního vybavení interiéru.

Vzhledem k odhadovanému rozsahu škod na původním interiéru

Restaurátorské práce v Císařské sále (foto J. Petrů)

Stav výmalby po restaurování (foto J. Preclík)

nepočítal projekt rekonstrukce s restaurováním. Pouze se doufalo, že nalezené zbytky původní výmalby umožní dle nich navrhnout novou výmalbu. Restaurátorské sondy ale ukázaly, že zachovány jsou asi dvě třetiny původní výmalby, a proto bylo přistoupeno k restaurování, tedy k obnově původní výmalby a fresek a k doplnění chybějících částí. Restaurovány byly také vstupní prostory muzea a strop nad hlavním schodištěm k Císařskému sálu. Restaurátorské práce proběhly v letech 2009–2011, stály cca 15 milionů Kč.

Největší škody byly zjištěny na stropě sálu, kde byly restaurovány dva původní kruhové medailony s alegoriemi plavby a hornictví (v části sálu směrem k Masarykově ulici). Dva protilehlé medailony (v části sálu směrem k Vaníčkově ulici) jsou zcela nové, protože zde byl původní strop zničen. Jedná se o zrcadlové repliky dvou původních medailonů, protože nikde není zaznamenáno, co zde bylo původně vyobrazeno.

Architektonické prvky, fresky a výmalba Císařského sálu přímo citují antické kulturní dědictví. Proto byly do interiéru sálu, ale i do dalších míst v interiéru budovy, umístěny antické sochy ze sbírky kopií antických soch Karlovy Univerzity v Praze. V sále je také umístěn portrét císaře Františka Josefa I. v rouchu velmistra Řádu zlatého rouna od H. Wagnera z roku 1906.

Kruhový emblém na stropě Císařského sálu (foto J. Preclík)

V předsáli je jeho portrét v uniformě polního maršálka z roku 1899, jehož autorem je W. Blau. Po stranách vstupu do sálu jsou pak obrazy „Alegorie samosprávy“ z roku 1848 a „Alegorie hudby“ z roku 1898 od Josefa Reineira.

Ústecké muzeum získalo první prostory v této budově k výstavním účelům do pronájmu počátkem sedmdesátých let 20. století. Teprve v roce 1994 se stalo správcem objektu a ukončilo tak éru škol jako hlavních uživatelů. V roce 1999 zastupitelstvo města Ústí nad Labem rozhodlo, že celý areál bude využívat muzeum a pro jeho potřeby se bude rekonstruovat. Havarijní stav budov neumožňoval jejich plné využití, v dnešním Císařském sále byl například dlouhou dobu sklad vyřazeného školního nábytku a nakonec sklad kostýmů ústeckého divadla.

Stavební povolení k rekonstrukci muzejního areálu bylo získáno v roce 2001. V následujícím období byla zpracována další projektová dokumentace a zároveň probíhala jednání o finančním zajištění projektu. Od roku 2006 byl objekt muzea uzavřen pro veřejnost, muzeum bylo přestěhováno do náhradních prostor. V roce 2008 se podařilo získat dotaci z Regionálního

Stav interiéru Císařské sálu v roce 2006 (foto muzeum)

operačního programu NUTSII Severozápad, projekt byl nazván jako „Rekonstrukce Muzea města Ústí nad Labem s cílem zřízení centra česko-německých studií Collegium Bohemicum.“ Celkové náklady projektu 446 725 000 Kč řadí tuto investici k největším podobným projektům v Česku. Z toho činila evropská dotace 336 509 000 Kč a prostředky z rozpočtu města Ústí nad Labem 110 216 000 Kč. Město Ústí nad Labem jako majitel areálu, zřizovatel muzea a majitel muzejních sbírek a jeden ze zakladatelů Collegia Bohemica o.p.s. neslo veškerou odpovědnost za realizaci projektu. Projektovou dokumentaci zpracovala architektonická projektová kancelář Atelier AP spol. s r.o. Ústí nad Labem, zhotovitelem stavby a generálním dodavatelem byla firma Insky spol. s r.o. Ústí nad Labem.

V rámci projektu proběhla úplná rekonstrukce muzejních budov a jejich technické vybavení pro zabezpečení muzejního provozu dvou institucí: Muzea města Ústí nad Labem p.o. a Collegia Bohemica o.p.s. Rekonstrukcí prošly všechny inženýrské sítě, v půdních prostorách vzniklo nové patro s kanceláři a laboratoři. Nově byly vybaveny ateliéry muzejní pedagogiky a depozitáře, včetně depozitáře muzejní knihovny. Pro veřejnost jsou určeny nejen výstavní prostory, ale také studovna muzejní knihovny,

Stav interiéru Císařského sálu v roce 2011 (foto J. Preclík)

přednáškové místnosti včetně Císařského sálu. Jednotlivá patra budovy propojily tři výtahy. Díky uvedenému projektu má ústecké muzejnictví nejlepší technické zázemí ve své dosavadní historii.

Fyzická realizace projektu byla zahájena 25.4.2009, ukončena byla 30.6.2011, kdy na konci června proběhlo slavnostní zahájení provozu pro veřejnost. Od března 2011 probíhalo zařizování institucí a jejich stěhování, z toho stěhování muzejních sbírek v počtu cca 1 100 000 kusů sbírkových předmětů a jejich následné uložení a revize bylo nejnáročnější částí zprovoznění. Projekt byl ukončen 30.7.2011, poté začala fáze udržitelnosti. Partnery projektu byly příspěvková organizace města Ústí nad Labem Muzeum města Ústí nad Labem, Collegium Bohemicum o.p.s., občanské sdružení Společnost pro dějiny Němců v Čechách a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

V rámci závazku udržitelnosti projektu se postupně vytváří muzejní expozice, největší se připravuje ve spolupráci Muzea města Ústí nad Labem a Collegia Bohemica o.p.s. k tématu dějin německy hovořících obyvatel českých zemí. V roce 2011 byla otevřena pro veřejnost expozice „Antický sen“ a byla zahájena další výstavní a kulturní činnost. Císařský sál je využíván pro různé kulturní a společenské akce, byly tady již první promoce i svatby, proběhly různé konference a firemní prezentace. Dne 19.10.2011 byl v Císařském sále přivítán primátorem města Ústí nad Labem Vítem Mandíkem prezident České republiky Václav Klaus, který se zde setkal také s dalšími osobnostmi politického a kulturního života. A 24.11.2011 Císařský sál poctil svou návštěvou předseda Spolkové rady Německa a premiér Bavorska Horst Seehofer. Těmito významnými návštěvami byla na nejvyšší možné úrovni obnovena původní reprezentační funkce Císařského sálu.

ZÁHADY MUZEJNÍ REKONSTRUKCE

Václav Houfek

U každého historického objektu je možné pozorovat jevy, pro které nemá kritické racionální myšlení jednoduché vysvětlení. Stejně tak je tomu u budovy Muzea města Ústí nad Labem, kde se některé záhady objevily nejen v dokumentaci projektu, ale také přímo během stavebních prací na generální rekonstrukci.

Muzejní areál pochází z let 1876 až 1897 a leží v místě, které nemá starší stavební historii. Ale určitě jsme v prostoru, kde se například v roce 1426 odehrávaly boje mezi husity a Ústečany a v těsné blízkosti muzejní budovy je Lidické náměstí, které bylo od 12. století až do poloviny 19. století největším ústeckým hřbitovem. Historický prostor je tedy plný potenciálu pro různé paranormální jevy.

A doklad k existenci paranormálních jevů v budově muzea, jak byly zachyceny při fotografické dokumentaci stavby ze strany Národního památkového ústavu, skutečně existuje. Ing. M. Skoumalová napsala v komentáři k jedné z řady fotografií: „...posílám foto onoho ducha, kterého jsem „potkala“ ve sklepě proti schodišti z Vaničkovy ulice. Je to „postava“ přibližně vlevo pod zazděným sklepním oknem. Kvalita mizerná, rozvířený prach se podepsal.“

Tato informace v kontextu s tím, že se stále lišily počty oken na budově, ať už se jednalo o počty oken v projektu nebo při jejich sčítání zvenku nebo zevnitř, a to i po odhalení zazděné místnosti s oknem do Masarykovy třídy, je možným dokladem nevysvětlitelného prolnutí dimenzí n-rozměrných světů, které se v muzeu permanentně odehrává. Možná, že ony zazděné dveře z roku 1877, které byly po více než jednom století opět otevřeny, umožnily právě průchod bytostem z jiných světů nebo energetický průlom neznámé vesmírné síly. Ostatně s těmito jevy související časové posuny znají nejen pracovníci muzea, ale také mnozí jeho návštěvníci, kteří stále zjišťují, že čas v muzeu má jinou rychlost, než čas v okolním světě. ;-)

Duch v muzeu zachycený na fotografii
M. Skoumalové dne 18.8.2009 v 10.32 SEČ

MUZEUM ZÍSKALO KOTEL Z PRVNÍHO PARNÍHO STROJE V ÚSTÍ

Martin Krsek

Náročný převoz unikátní památky na průmyslovou revoluci v Ústí nad Labem uskutečnili v sobotu 20. srpna 2011 ústečtí muzejníci. Darem získali kotel z prvního parního stroje ve městě z roku 1852 a chystají se ho instalovat do nově zrekonstruované budovy muzea.

Jako z románů Julia Verna působí nýtovaný ocelový plášť 3,5 metrů vysokého kotle, který kdysi znamenal přelom v historii rodící se průmyslové metropole na Labi. Tato stěžejní památka stála zapomenutá na dvoře někdejší textilky v předlické průmyslové zóně. Právě původní majitelé továrny, ústecký rod Wolfrumů, jako první uvedli do provozu parní pohon, do té doby se veškerá výroba na území města odehrávala ručně nebo na pohon vodním proudem. Když historický kotel dosloužil, firma ho přeměnila na podnikový pomník. Ocelovou konstrukci ozdobila pamětní cedulka s nápisem „Erster Dampfkessel in Aussig 1852“, tedy první parní kotel v Ústí nad Labem. Původní místo, kde kotel sloužil, se ale nachází jinde. Ústecký první parní stroj poháněl provozy ještě ve staré továrně Wolfrumů, která stála v centru města zhruba v místě dnešního sídla krajského úřadu. Šlo o barvírnu textilu, kterou založil roku 1843 podnikatel ze saského Merana Carl Georg Wolfrum. Tento muž se stal průkopníkem průmyslové revoluce na Ústecku a také zakladatelem podnikatelského klanu Wolfrumů, který v následných desetiletích ovládl významnou část místního průmyslu a obchodu. Svůj největší podnik, textilku v předlické průmyslové zóně, postavil roku 1887.

Vztyčený na betonovém fundusu

S transportem kotle musela muzejníkům pomoci těžká technika (foto M. Krsek)

Zašlou pamětní cedulku na dvore bývalé textilky raději nikdo nečistil, aby náhodou nezlákala zloděje barevných kovů (foto J. Preclík)

přestál kotel na dvoře textilky více než jedno století. „*Dříve tu kotel býval vnímán jako doklad dlouholeté tradice podniku. Dnes se situace změnila. Textilní výroba dávno skončila a v areálu působí více firem. Přesun do muzea je nejvhodnější řešení,*“ poznamenal Jaroslav Albert, který vzácný dar zprostředkoval. Nyní se konečně průmyslová relikvie dostává do sbírek muzea. Kotel daroval spolumajitel areálu, firma Intela. Přes tunu vážící strojní zařízení musel z podstavce vyzvednout autojeřáb, ten zdarma poskytla ústecká firma Petr Doškář. Naložení a náročného transportu se taktéž bezplatně ujala jiná místní firma Panzner. Nejkritičtějším místem operace byl vjezd do atria městského muzea. Nákladní automobil se do úzkého a nepravidelného průjezdu historické budovy musel napasovat doslova na centimetry.

V muzeu se kotel záhy dočkal péče konzervátorů, kteří ošetřili rezavé plochy a opatřili ocelový plášť odolným základním nátěrem. Také na pamětní cedulce se opět leskne historický nápis. Kotel by měl být v dohledné době znovu vztyčen přímo v atriu. Ale už nyní si jej mohou prohlédnout návštěvníci, byť zatím v horizontální poloze. Stal se jedním z hlavních exponátů velké výstavy o darech v dějinách ústeckého muzea, která byla zahájena v prosinci 2011. Sbirka techniky Muzea města Ústí nad Labem získala v podobě kotle z Wolfrumovy textilky jeden z vůbec nejvýznamnějších exponátů. Nemluvě o tom, že jde také o největší a nejtěžší sbírkový předmět, který je v nově rekonstruovaném muzeu k vidění.

POSLEDNÍ VELKÝ VÝZKUM V ÚSTÍ NAD LABEM

Eliška Wiesnerová

Od května do listopadu 2008 probíhal zatím poslední velkoplošný **archeologický výzkum v centru Ústí nad Labem**, v severozápadním rohu Mírového náměstí. Prozkoumána byla parcela označená jako **Blok 004**, která sousedí se stavbou Paláce Zdar na východní straně a domy Falk a Hocke na jižní straně. Parcela byla zkoumána v sondách 2 x 2 metry šachovnicovým způsobem, sondy byly vybírány po přirozených vrstvách. Pro dokumentaci půdorysných situací i vertikálních řezů byla použita metoda fotogrammetrie (tedy metoda „fotografie–kresba–vektor“), která umožňuje přesné zaznamenání dokumentované situace jak polohově, tak výškově. Celá plocha Bloku 004 byla rozdělena do čtyř sektorů. Severovýchodní kvadrant (sektor 2) zkoumán nebyl, protože plocha byla zničená sklepem zasypaným sutí (po demolici zástavby po bombardování v roce 1945). Sektor 3 (jihovýchodní čtvrtina) přinesl nejzajímavější nálezy v podobě pravěké keramiky a zahloubeného obydlí

Pohled na plochu výzkumu (foto muzeum)

z raného středověku. Ve všech sektorech byly dokumentovány především pozůstatky domovních parcel středověkého a novověkého stáří.

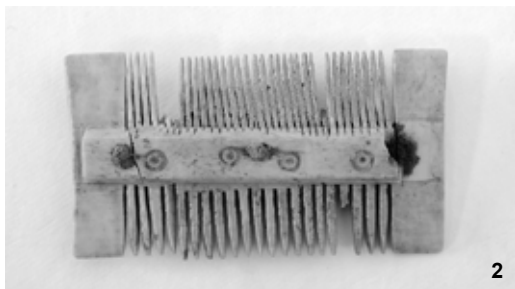
Nejstarším dokladem osídlení na zkoumané ploše byla kulturní vrstva s nálezy z mladší doby kamenné, konkrétně z období kultury s vypíchanou keramikou (4900–4200 př. n. l.). Nepodařilo se zachytit zahloubené objekty, ale místy až 60 cm mocná vrstva obsahovala zlomky typické jemně plavené keramiky zdobené různě uspořádanými vpichy prováděnými do ještě vlhké hlíny, kamenné štípané a broušené nástroje. Tyto nálezy souvisí s tzv. rondellem, odkrytým pod Palácem Zdar, a s dalšími doklady osídlení ze stejného období pocházejícími z prostoru Mírového náměstí a jeho bezprostředního okolí.

V sektoru 3 byly zachyceny pozůstatky tří obydlí datovatelných do raného středověku. Pouze jedna zemnice byla dochována tak, aby bylo možné ji kompletně zdokumentovat a odebrat vzorky pro přírodovědné analýzy. Zemnice byla zahloubena do prachovito-písčitého podloží, měla obdélný půdorys s kratšími stranami k severu a jihu. V jejím jihovýchodním rohu byly odkryty pozůstatky otopného zařízení. Ze zásypu byla vyzvednuta keramika, která datovala obydlí na konec 12. či počátek 13. století. Celý objekt zanikl pravděpodobně v důsledku požáru, svědčí o tom 20–40 cm mocná vrstva silně propálené mazanice používané k vnitřní úpravě stěn zahloubeného obydlí. Obdobné zemnice byly odkryty i pod Palácem Zdar, Falk a v ploše Mírového náměstí. Rozšiřují tak původní představu o velikosti raně středověkého osídlení, jehož těžiště je možno klást ke kostelu sv. Vojtěcha (dnešní ulice Hradiště).

V průběhu 13. století se začíná formovat první městská zástavba. Postupně vznikly dva domovní bloky rozdělené Šírokou ulicí (Breite Gasse). V zadních částech těchto parcel bylo odkryto původní dláždění dvorků a především studny a jímky, které představují velký zdroj informací. Obsahují množství předmětů hmotné kultury (stolní keramiku, kachle, kovové nástroje) a organických zbytků (pecky, semena, osteologický materiál, uhlíky), s jejichž pomocí lze rekonstruovat skladbu potravy tehdejších obyvatel a druhy plodin, které pěstovali. Jedna ze studní obsahovala lidskou čelní kost, která patřila mladšímu dospělému muži. Určitě nebyl ve studni pohřben, neboť žádné další lidské kosti její zásyp neobsahoval. Další otázky (kdo to byl, jak se část jeho lebky do studny dostala) zůstanou asi bez odpovědi. V rámci celé zkoumané plochy se podařilo zachytit dvě požárové vrstvy,

kteřé bylo možné ztotožnit se dvěma historicky doloženými požáry. Jeden je spojen se zničením města husitským vojskem roku 1426, druhý poškodil velkou část městské zástavby v roce 1538. Po obou těchto tragédiích byly domy znovu postaveny a v 16. století již měly i nadzemní části kamenné. V ose Široké ulice byl odkryt kamenný trativod o průřezu ve tvaru písmene „U“, jehož původní výška koryta byla až cca 100 cm. Vzhledem k preciznosti utvoření a použitým materiálům můžeme tuto konstrukci datovat do 17. století. Definitivně byla zástavba celého bloku zničena na konci druhé světové války, kdy byly i domy bombardováním nepoškozené strženy a na ploše vybudován parčík.

Výběr nálezů z výzkumu:

1) středověká červeně malovaná keramika (vel. 155 x 122 mm), 2) trojdílný kostěný hřeben (vel. 60 x 37 mm), 3) kamenný brousek (vel. 75 x 21 mm), 4) část římsového gotického kachle (vel. 102 x 80 mm) (foto J. Preclík)

ENTOMOLOGIE VE SBÍRKÁCH I V TERÉNU

Jiří Spružina

V roce 2011, po mém nástupu do Muzea města Ústí nad Labem, bylo hlavním úkolem přírodovědného oddělení zajištění bezproblémového přestěhování sbírkového fondu do nových depozitářů v rekonstruované budově muzea. Jednalo se o značné množství sbírkových krabic (cca 1 100 ks), a jejich přemístění vzhledem k svému obsahu vyžadovalo velmi citlivé zacházení. V novém depozitáři byl nejprve zpracován lokační seznam, evidovaný materiál byl předběžně rozčleněn, označen a uložen dle hmyzích řádů, přičemž materiál neevidovaný byl viditelně oddělen. Při průběžné kontrole sbírkového materiálu bylo zjištěno, že můj předchůdce na místě entomologa, pan Václav Vysoký, odvedl za téměř 30 let činnosti v muzeu neuvěřitelný kus práce. Nasbíral, vypreparoval, determinoval, zaevidoval a požadovaným způsobem uložil více než 60 000 exemplářů hmyzu napříč všemi řády. V podstatě zachránil část sbírky hmyzu děčínského muzea před totálním zničením hmyzími škůdci a získal tak pro naše muzeum obsáhlý materiál, zejména řádu Lepidoptera, využitelný nejen pro vědecké, ale i výstavní účely. Činnost pana Vysokého vynikne zejména tehdy, uvědomíme-li si, že celkový počet evidovaných sbírkových položek ústeckého muzea od jeho založení činí cca 84 000. Při kontrole jsem zjistil dalších nejméně 10 000 kusů hmyzu řádně vypreparovaných a lokalizovaných, které bude nutno stanoveným způsobem zaevidovat. V polovině roku 2011 proběhla v depozitáři plánovaná inventura, kdy bylo zkontrolováno cca 10 % inventárních čísel, tedy více než 8 000 exemplářů hmyzu. Počáteční obavy se rozplynuly po zjištění, že evidovaný hmyz je v entomologických krabicích přehledně uložen a je v dobrém stavu.

V měsících červenec až září byly krabice s řádem Lepidoptera v počtu 270 kusů ošetřeny proti hmyzím škůdcům dichlorbenzenem a v prosinci pak sbírka celoplošným plynováním depozitáře. Přes zimní období, v podstatě do současnosti, probíhá rozčleňování motýlů dle čeledí do nově repasovaných entomologických krabic.

Od května do září byly průběžně prováděny exkurze do terénu za účelem monitoringu hmyzu ve faunistických mapovacích čtvercích 5350–5450, na lokalitách Budov, Březí, Rytina soutěska, Vysoký Ostrý, Havraní skála,

Kostelní sedlo-Deblík, Plešivec a Knobložka. Faunistický průzkum byl prováděn výhradně v denní době, a z tohoto důvodu byl registrován hmyz, zejména řádu motýlů, s denní letovou aktivitou.

Některé zajímavé nálezy:

Aricia eumedon (Esper, 1780) – modrásek bělopásný:

Druh šířící se postupně na sever, obývající otevřené biotopy až vlhké nivní louky s porosty živných rostlin (*Geranium pratense*, *G. palustre*), občas žijící v mraveništích. V poslední době kvůli ničení biotopů na celém území ČR míst výskytu rychle ubývá a motýl se stává vzácností. (20.6.2011 Čeřeniště)

Maculinea teleius (Bergsträsser, 1779) – modrásek očkovaný:

Motýl žijící v symbióze s mravenci a na podmačených biotopech, vyskytující se zejména na extenzivně využívaných vlhkých loukách se živnou rostlinou housenek (*Sanguisorba officinalis*). Housenky žijí nejprve v květních hlávkách rostliny, později jsou opatrovány a krmeny v mraveništích mravenců *Myrmica scabrinodis*, kde také přezimují. V ČR se jedná o silně ohrožený druh dle Vyhl. č. 395/92 Sb. (15.6.2011 Babiny).

Glaucopsyche alexis (Poda, 1761) – modrásek kozincový:

Druh suchých výslunných luk, okrajů lesů a lesních světlín. Housenka žije na různých bobovitých rostlinách a čilimnicích. V poslední době ubývá a jen místy zůstává hojnější. (30.5.2011 Hradiště)

Lycaena tityrus (Poda, 1761) – ohniváček černoskvrnný:

Druh stepních a lesostepních lokalit. Housenka žije na různých druzích šťovíků a přezimuje. Dříve lokálně rozšířený druh, který se v poslední době stává vzácným. (30.5.2011 Hradiště)

Aporia crataegi (Linnaeus, 1758) – bělásek ovocný:

Migrující bělásek, žijící na suchých a vyhřátých biotopech. Kdysi velmi rozšířený, jeho invaze z jižní Evropy začaly slábnout po polovině 20. století a po roce 1983 byl v ČR považován za vyhynulého. V posledních letech se šíří z Německa a obývá lesostepní lokality v Českém středohoří. Druh je považován za ohrožený. (13.7.2011 Lovoš)

Limenitis populi (Linnaeus, 1758) – bělopásek topolový:

Typický druh lužních a vlhkých listnatých lesů. Vyskytuje se zpravidla jednotlivě na lesních cestách, kde často usedá na hnijící páchnoucí látky, jako jsou zvířecí výkaly. Lokální a vzácný druh, ohrožený v mnoha zemích Evropy. (11.7.2011 Kostelní sedlo)

Hemaris fuciformis (Linnaeus, 1758) – dlouhozobka zimolezová:

Druh výslunných suchých lokalit, okrajů lesů, stepních biotopů a exponovaných svahů v pahorkatinách. Prudce poletuje v pozdních dopoledních a poledních hodinách kolem trubkovitých květů rostlin, kde saje nektar podobně jako kolibřík. Jedná se o teplomilný, stále vzácnější druh. (15.6.2011 Knobložka)

Papilio machaon (Linnaeus, 1758) – otakárek fenyklový:

Druh travnatých a stepních lokalit, pro nějž je typické shromažďování se na vyvýšených pahorcích v rovinaté krajině a pahorkatině. Housenky žijí na miříkovitých rostlinách, byly však nalezeny i na třemdavě bílé (*Dictamnus albus*). Dříve vzácný, v poslední době se stává na chráněných a zachovalých biotopech hojnějším. (30.5.2011 Hradiště)

Iphiclides podalirius (Linnaeus, 1758) – otakárek ovocný:

Teplomilnější než otakárek fenyklový, obývá lesostepní lokality s výskytem trnky, která je nejčastější živnou rostlinou housenek. V poslední době druh mizějící vlivem intenzivního zemědělství a ničením vhodných biotopů. (30.5.2011 Hradiště)

Prástevník starčkový, vel. 45 mm
(foto J. Preclík)

Zlatohlávek skvostný,
vel. 28 mm (foto J. Preclík)

Euplagia quadripunctaria (Poda, 1761) – prástevník kostivalový:

Druh lesostepních oblastí, zejména na vápencovém podkladě. Imága létají i ve dne, kdy je lze zastihnout, jak sají nektar na konopáčích, bodlácích a jiných květech lesních okrajů a pasek. V posledních letech ubývá a stává se

vzácností. Na Slovensku je zařazen mezi druhy chráněné zákonem, v ČR je chráněn v rámci programu NATURA 2000. (27.7.2011 Tašov)

Tyria jakobaeae (Linnaeus, 1758) – přástevník starčkový:

Druh lesních a stepních biotopů, kde se dá přes den vyplašit z podrostu. Jedná se o velmi lokální a nehojný druh, který v posledních desetiletích z mnoha míst zcela vymizel. V ČR to byl vždy vzácný motýl a lze jej zařadit mezi ohrožené druhy. (30.5.2011 Kostelní sedlo)

Cetonischema aeruginosa (Drury, 1770) – zlatohlávek skvostný:

Velmi vzácný a teplomilný druh přírodně zachovalých stepních lokalit, jehož larvy se vyvíjejí v trouchnivých větvích a horních partiích kmenů stromů, především dubů. (28.7. 2011 Kostelní vrch).

ZÁPISKY Z TERÉNNÍHO DENÍKU

V průběhu roku 2011 jsem několikrát navštívil bezprostřední okolí Národní přírodní rezervace Jezerka (Faunistický mapovací čtverec 5446–47). Pohyboval jsem se na jihovýchodních svazích Jánského vrchu (739 m n. m.) a jižním svahu nad údolím

Typická květnatá bučina na jižním svahu Jezerního vrchu (foto J. Spružina)

Šramnického potoka. V těchto místech se nachází nejpříroze-
nější a nejzachovalejší porost
na jižních svazích východní
části Krušných hor. Vegetace je
zde z větší části přirozená a její
současný stav se příliš neliší od
společenstev klimaxových.

V převážné části území se
jedná o velmi staré porosty,
v nejvyšších místech pak čisté
bučiny, v některých částech
připomínající prales. Tento

Nedávno poražené bukové kmeny jsou pro dřevokazný
hmyz neodolatelným lákadlem (foto J. Spružina)

jedinečný biotop je negativně ovlivněn provozem rozsáhlého hnědouhelného dolu,
jehož okraj leží asi 50 m od jižní hranice rezervace, a dochází zde v dolní části k sesu-
vům. Byl jsem upozorněn kolegou z entomologického klubu na přehnanou návštěv-
nost této vysloveně dřevní lokality, kde v poslední době probíhá devastace komerčními
entomology. Mám z okolí Jezerky mnoho skvělých zážitků z pozorování přírody, ale
pochopitelně ten nejkrásnější se váže na mou první jarní návštěvu dne 12. května 2011.
Nechme promluvit můj entomologický deník ...

Již krátce po osmé hodině ráno vyrážím z výsypek hnědouhelného dolu poblíž
zaniklé osady Kundratice směrem k úpatí Jezerní hory (706 m n. m.), na jejímž vrcho-
lu se nacházejí zbytky hradu Starý Žeberk. Ranním sluncem ozářené svahy, oděny
do jemné juvenilní zeleně listoví buků, ze vzdálenosti několika kilometrů působí až
neskutečně monumentálně. Přicházím k dolní části rezervace Jezerka, kde se napojuji
na žlutou turistickou značku vinoucí se po vrstevnici směrem k Jezeří. Vpravo dole,
v závoji ranní mlhy, rachotí těžká rypadla v měsíční krajině způsobené těžbou uhlí a já
musím dávat pozor na kamaráda, který mne doprovází, aby se s ním neutrl nestabil-
ní okraj. Můj trpasličí jezevčík Pacináč, barvou srsti věrně imitující lišejníkem porostlé
čedičové balvany, klusem kočárového koně radostně poskakuje po cestě přede mnou.

Zvířecí entomolog v akci
(foto J. Spružina)

V entomologii je dokonale vycvičen, dokáže vyskočit až půl metru do výšky na přeletující motýly čeledi babočkovitých, nedávno probuzené ze zimní diapauzy a stejně jako on se radující z probuzeného jara. Vlevo ve svahu slyším v loňské padance šustit caraby lovcí slimáky a žížaly. Usedám na starý pařez a tiše naslouchám. Zpod suchého listí vylézá střevlík fialový (*Carabus violaceus* L.), euro-sibiřský druh běžně se vyskytující ve zdejších lesích. Pacináč zaregistroval můj pohyb a neprozřetelně brouka očichává, jako by si již tolikrát „nenaběh“. Vzápětí kýchá a předními packami si tře páchnoucím sekretem potřísněný čenich. Říkám: „Dobře ti tak, dovedo“ a přecházím to bez povšimnutí. Pravda, někdy mě dokáže pěkně vytočit, jeho oblíbenou zábavou je totiž vyvádět se ve zvířecích výka-

lech, zvláště jeleních, které nejdou eliminovat koupelí, a je nepříjemně cítit až dva dny. Když lesní cesta pozvolna stoupá vzhůru, mění se i druhová skladba dřevin. Dub je postupně nahrazován ztepilými buky. Šedomodré kmeny vrhají v záři stoupajícího slunce na bylinné patro tmavé stíny a já se každou chvíli zastavuji, abych vstřebal tu neskutečnou krásu. Stáří některých stromů odhaduji na více než 200 let. Jak stoupá teplota vzduchu, začíná se probouzet heliofilní hmyz. Vrnění blanitých křídel je slyšet na každé lesní světlině vzniklé těžbou. Nad zámkem Jezeří odbočuji

Tesařík bukový (*Cerambyx scopoli*)
(foto J. Spružina)

vlevo neznačenou lesní cestou do prudkého kopce. Ve výši cca 600 m n. m. se zprava napojuje úzká lesní asfaltka, jejíž okraje jsou lemovány poraženými bukovými kmeny. Nevidím konce, nečekal jsem, že je zde těžba v tak masovém měřítku. Hmyz miluje slunce, a tak se nezastavuji, až přicházím na rozsáhlou paseku v prudkém svahu ozářeném sluncem. Po bukových kmenech bystře přelétají krasci rodu *Chrysobothris* a *Agilus*, a já jsem donucen vytáhnout sítku. Registruji první drobné tesaříky druhu *Anaglyptus mysticus*, tesaříky svým habitatem připomínající vosy – oba druhy rodu *Plagionotus* a tesaříka *Clytus arietis*. Kolem poledne se skládka bukových kmenů stává eldorádem typického příslušníka čeledi – tesaříka bukového (*Cerambyx scopolii*). Pacináč, který je v zemi zaslíbené, létá po kmenech, na které vzhledem k jejich průměru stěží vyskočí, a snaží se některého ulovit dokonce i v letu. Po adrenalinovém lovu usedám na obrovský kmen a dáváme si s pejskem svačinu. Už nelovím, vždyť to není jenom o sbírání, stačí pozorovat. Náladu mi nezkaží ani žihadlo, které dostávám od přisedlé vosy. Posléze opouštím vyhrátou paseku a pokračuji původní bučinou až na vrchol Jezerního vrchu, odkud je to pouhý skok do rezervace Jezerka. Jsem bučinou tak okouzlen, že nadělám více než sto padesát fotek. Z vrcholu kopce, kde kdysi stával hrad, je široký výhled do okolí, bohužel poněkud zkažený člověkem zdevastovanou měsíční krajinou. Scházím zpevněnou lesní cestou prudkým svahem dolů do civilizace a jen nerad se loučím s nádhernou přírodní scénérií vytvořenou staletými buky. Tady snad schází pouze jediné – tesařík alpský (*Rosalia alpina*), symbol slovenské ochrany přírody. Kdysi se i zde vyskytoval a dost možná utajeně přežil až do dnešních dnů, a to i přesto, že mu člověk ničí nadměrnou těžbou přirozená stanoviště.

Literatura:

Bělin V. (1999): Motýli České a Slovenské republiky aktivní ve dne. Kabourek, Zlín. 95 s.

Beneš J., Konvička M., Dvořák J., Fric Z., Havelda Z., Pavlíčko A., Vrabec V. a Weidenhoffer Z. (2002): Motýli České republiky: Rozšíření a ochrana I., II. (Butterflies of the Czech republic: Distribution and conservation I., II.) SOM, Praha. 857 s.

Hůrka K. (2005): Brouci České a Slovenské republiky. Kabourek, Zlín. 390 s.

Laštůvka Z. (ed.) (1998): Seznam motýlů České a Slovenské republiky. Checklist of Lepidoptera of the Czech and Slovak Republic (Lepidoptera). Konvoj, Brno. 117 s.

Melichar V., Krása P. (2009): Krušné hory – smutné pohoří. Ochrana přírody, roč. 64, 6/2009, AOPK, Praha. s. 2–7.

MAPOVÁNÍ ROZŠÍŘENÍ VYDRY ŘÍČNÍ V ČR, ANEK KŘÍŽEM KRÁŽEM OD KRKONOŠ PO AŠ

Václav Beran

V říjnu a na začátku listopadu roku 2011 proběhlo již čtvrté mapování rozšíření vydry říční v České republice. Cílem mapování bylo zachycení změn v rozšíření tohoto skrytě žijícího rybožravého druhu. Vydra říční byla v minulosti hojný a na území ČR plošně rozšířený druh. Vzhledem k jejímu intenzivnímu lovu pro velmi kvalitní kůži i maso (byla považována za postní jídlo) a pronásledování z důvodu páchání škod na chovaných rybách klesla její početnost v ČR v druhé polovině dvacátého století na několik set jedinců (odhaduje se max. 300). V sedmdesátých letech byly vydry rozšířené pouze na 20–30 % území ČR. Od začátku devadesátých let je populace na našem území pravidelně sledována. Vydry se zatím stále šíří.

Vydra říční (*Lutra lutra*) (foto J. Vogeltanz)

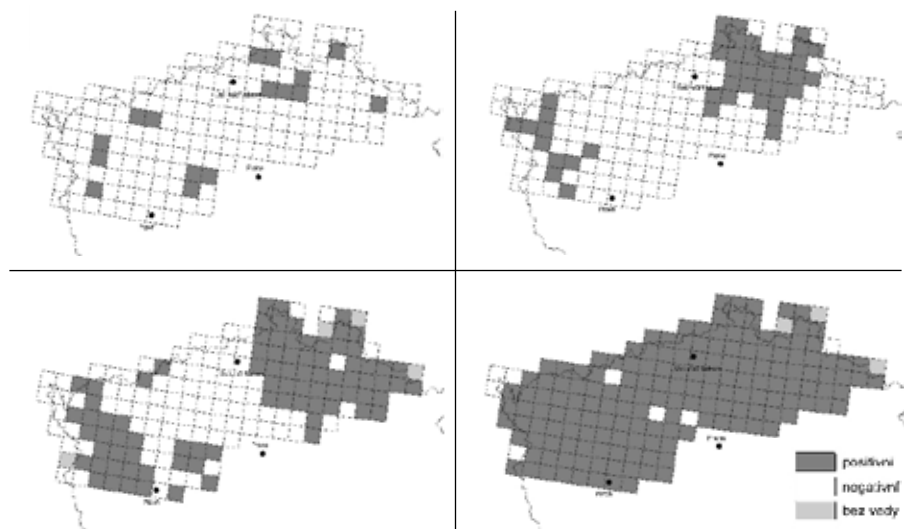
Vzhledem ke skrytému nočnímu způsobu života není možné provádět přímé sčítání živých jedinců. Pro mapování rozšíření proto používáme modifikovanou metodu připravenou v rámci skupiny specialistů na vydru při Světovém svazu ochrany přírody (IUCN/SSC Otter Specialist Group) (Reuther et al. 2000). Mapování rozšíření je založeno na síti čtverců 10 x 10 km. Každý čtverec je rozdělen na čtyři podčtverce (5 x 5 km) a v každém podčtverci je vybrán jeden kontrolní bod. Bodem je buď 600 m dlouhý úsek na jednom břehu, případně jiné vhodné místo. Ve střední Evropě to může být vhodný most v nejzachovalejších částech vodních toků, u stojatých vod pak především jejich přítok a výtok. Jako **průkazné pobytové znaky** jsou uznávány trus, včetně análního sekretu a stopy. V případě, že jsou všechna čtyři kontrolovaná místa ve čtverci negativní, je nutné ve čtverci zkontrolovat další dvě místa.

A proč se kontrolují právě mosty? Máme k tomu několik dobrých důvodů. Vydry patří mezi teritoriální živočichy a ke značení teritoria používají

trus. Trus se snaží odkládat na místa, kde dlouho vydrží. A právě takovým místem jsou břehy pod mostem. Trus je zde chráněn před deštěm a přímým slunečním zářením a vydrží dlouho čerstvý. Proto pokud je pod mostem suchý břeh, vydry ho jednoznačně preferují k označení teritoria. A my při kontrole mostu můžeme jednoduše prokázat jejich přítomnost. Navíc k mostu se dá snadno dojet autem. Zároveň je velmi důležité, aby mapování bylo prováděno v optimálním období roku, tedy v době, kdy je značkování vydrami relativně vysoké a zároveň nedochází k velkým změnám v průtocích sledovaných potoků a řek. V případě ČR je nejvhodnějším obdobím podzim, zejména měsíce říjen a listopad. Zároveň je ideální, pokud mapování provádí úzký okruh zkušených mapovatelů. Při mapování je důležité vybrat vhodné mosty (se suchým břehem, na vhodném místě atd.) a zároveň dobře znát vydří pobytové stopy.

První celorepublikové mapování vydřího rozšíření v ČR proběhlo v letech 1989–1992 a podílela se na něm řada spolupracovníků. Výsledky nejsou vzhledem k dlouhé délce mapování a zapojení velkého množství spolupracovníků zcela přesné. Výskyt vyder (pravidelný i nepravidelný) byl prokázán

Mapa rozšíření vyder v širší oblasti severozápadních Čech – srovnání výskytu v roce 1992, 2001, 2006 a 2011.

Vydra říční ve svém přirozeném prostředí (foto J. Vogeltanz)

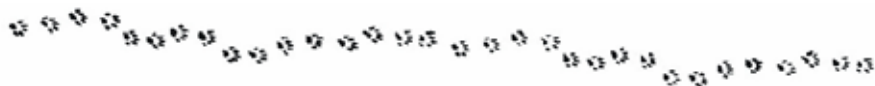
na 30 % území ČR. Další celorepublikové mapování bylo provedeno v letech 1997–2000 a vydry byly prokázány na 43 % území ČR. Následující mapování na podzim roku 2006 prokázalo výskyt vyder na 65 % území. Poslední mapování bylo provedeno v roce 2011. Na realizaci se podílelo pouze šest spolupracovníků a celé území ČR bylo zmapováno během dvou měsíců. Vydry byly prokázány na 70 % území.

Osobně jsem v roce 2011 mapoval SZ část republiky (viz mapka). I v této oblasti nyní dochází k prudkému šíření vyder, jak je možné vyčíst ze srovnání mapek rozšíření v této oblasti ze čtyř provedených stopování. Potvrzen byl výskyt vyder i v silně narušené Podkrušnohorské pánvi. Pokud bude současný trend pokračovat i nadále, je pravděpodobné, že při příštím mapování v roce 2016 bude obsazeno celé sledované území.

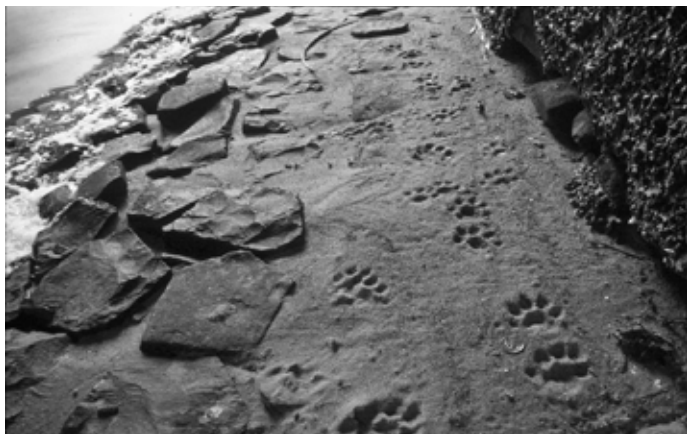
A jak probíhá takové mapování? Není to žádná procházka růžovou zahradou či idylka v přírodě. Je to spíše náročná, zčásti rutinní práce pro dobré řidiče. Ráno ještě za tmy nasednete do auta a jedete k nejbližšímu čtverci, kde jste ještě nemapovali. Za svítání již kontrolujete první most a podrobně zapisujete výsledky. A takto až do večera. Od mostu k mostu, ideálně tak 60 mostů denně ve zhruba 12 čtvercích. Za den tak v průměru najedete kolem 400 km. Na žádné zastavování či kochání se není moc čas. Aby se člověk

nezdržoval, obvykle i za jízdy jí. A večer? Úplně nejlepší je přespat co nejblíže posledního mostu. V mém případě obvykle „pod širákem“. Aspoň večer si tak člověk užije trošku přírody. Ale žádné ponocování, s vidinou dalšího náročného dne člověk raději rychle usíná... Mapování vyžaduje ostražitost. Vydrám zdar.

Poděkování: Rád bych poděkoval svému zaměstnavateli, Muzeu města Ústí nad Labem, za možnost podílet se na mapování vyder. Dále bych rád poděkoval Mgr. Lukáši Poledníkovi Ph.D. za zpracování mapek vydrího rozšíření a poskytnutí doplňujících informací k rozšíření vyder v ČR.

Vydrí stopy na břehu řeky Křinice v Zadní Doubici (foto V. Sojka)

Literatura:

Reuther C., Dolch D., Green, R., Jahrl J., Jefferies D., Krekemeyer A., Kucerova M., Madsen A.B., Romanowski J., Roche K., Ruiz-Olmo J., Teubner J. & Trindade A. (2000): Surveying and monitoring distribution and population trends of the Eurasian otter (*Lutra lutra*): Guidelines and evaluation of the standard method for surveys as recommended by the European section of the IUCN/SSC Otter Specialist Group. Habitat 12, Hankensbüttel, Germany, 148 s.

Poledník L., Poledníková K., Roche M., Hájková P., Toman A., Václavíková M., Hlaváč V., Beran V., Nová P., Marhoul P., Pacovská M., Růžicková O., Mináriková T., Větrovcová J. (2008): Program péče pro vydru říční (*Lutra lutra*) v České republice v letech 2009–2018. AOPK ČR Praha, s. 84.

BOTANICKÁ ČINNOST V ÚSTECKÉM MUZEU V ROCE 2011

Petr Bultas

Po nastěhování se do nově zrekonstruované budovy a po nezbytných úklidových a organizačních činnostech nastalo období, ve kterém se botanická sezona dostávala do "otáček" a informace o výskytu toho či jiného rostlinného druhu se jen množily. Takže plány vytvořené počátkem roku byly upravovány a pozornost se zaměřila k aktuálním akcím.

V průběhu roku 2011 byla ukončena pětiletá etapa, týkající se zjišťování výskytu **koniklece lučního českého** v Ústeckém okrese, a po náležitém zpracování bude formou příspěvku publikována v periodiku České botanické společnosti Severočeskou přírodou. Tento druh bude i nadále v delším časovém horizontu sledován a výsledky budou vyhodnoceny.

Na Ústecku se v současné době nachází na šest desítek lokalit výskytu koniklece lučního českého o různé početnosti. Dají se nalézt lokality o jedné až třech rostlinách, ale jsou i lokality o desítkách exemplářů a místa, kde se vyskytují až stovky květů (těch je ale nejméně). Bohužel je jedovatý koniklec v době květu dosti nápadný a vytváří atraktivní trsy, čímž na sebe upoutává pozornost a aktivizuje odvěkou lidskou touhu vlastnit. Jakožto silně ohroženému druhu a pod zákonnou ochranou je mu však nejlépe tam, kde roste. V současné době nabízejí zahradnictví a prodejny květin pestrou škálu kultivarů, které úspěšně nahrazují tento druh, bez rizik, včetně možnosti přenosu rostlinných chorob z přírody na zahradní stanoviště.

A proč se konikleci vlastně říká koniklec? Základ jeho jména tvoří staročeské přídavné jméno *poniklý*, což znamená ohnutý, předkloněný... a když si vybavíte tvar rostliny, tak je tento přírůstek výstižný. Během let se písmeno „p“ pozměnilo na „k“ a máme jméno rostliny, která nemá nic společného s koňmi nebo s klecemi.

Během posledních 15 let se na Ústecku objevily další rostliny, které zaslouží pozornosti a důsledného monitorování. Mezi ně patří i vstavačovitě rostliny – **orchideje**, kterých je v regionu známo minimálně 16 druhů. Je to význačný nárůst, bereme-li v úvahu fakt, že počátkem 90. let se vědělo o pouhých pěti druzích.

Neméně zajímavé jsou informace o **nálezu hořců a hořečků** v okolí Ústí nad Labem. V poslední době se mírně zvyšuje počet jejich nalezišť, hlavně díky systematictějšímu monitoringu, stále jsou to však řádově spíše jednotky než desítky lokalit, což je při vzácnosti tohoto druhu pochopitelné.

Území Ústeckého okresu je botanicky velmi pestré a řadě míst ještě nebyla z nejrůznějších důvodů věnována patřičná pozornost, některé druhy jsou obtížně hledatelné, unikají pozornosti, a tudíž není vyloučena možnost nových, překvapivých nálezů...

Od roku 2007 probíhá ve spolupráci se saskou Technickou univerzitou v Drážďanech německo-český projekt ZIEL 3/CÍL 3, jehož úkolem je mimo jiné realizace a propojení výzkumných a ochrannářských aktivit u vybraných rostlinných druhů bezlesého prostředí. Zájmové území zahrnuje Krušné hory, území Vogtlandu a příhraniční oblasti. Náplní projektu je zachování druhů jako důkazu dříve existujících, druhově bohaté krajiny. Ukončení a vyhodnocení tohoto projektu bude v roce 2013.

Koniklec luční český (foto J. Dvořáková)

Vstavač nachový (foto J. Dvořáková)

TUNY KAMENÍ NA SVÉM MÍSTĚ

Zuzana Vařilová

Geologické vzorky byly po dobu rekonstrukce ústeckého muzea (stejně jako všechny ostatní sbírky) deponovány ve velkých místnostech provizorního sídla muzejníků. Zde ležely více než pět let, uzavřené v zaprášených bednách a čekaly na své „vzkříšení“ v novém depozitáři muzea.

Geologická sbírka obsahuje celkem 29 804 evidenčních čísel. Ke stěhování a dočasnému uskladnění tolika tun hornin, minerálů a zkamenělin bylo využito celkem 335 různě velkých, bytelných dřevěných beden, které pocházely z vojenských zásob původně sloužících armádě a Červenému kříži. Pracovníci stěhovací firmy se řádně zapotili, než je všechny postupně nanesli a navršili do bývalé tělocvičny základní školy, dnešního suterénu muzea s geologickým depozitářem. Ještěže předem podstoupili zatěžkávací trénink, ke kterému posloužily artefakty muzejního historika Václava Houfka (např. obrovské náhrobní kameny, kamenné kříže či torza soch v nadživotní velikosti), které sem byly dovezeny jako první z Archivu města Ústí nad Labem.

Když byly všechny vojenské bedny s geologickým materiálem na místě, prostor depozitáře byl zarovnan téměř až ke stropu. Pak už zbývalo „jen“ sbírky vybalit a roztřídit. Vzhledem k velkému objemu a váze beden pomáhali i všichni mužští kolegové z přírodovědného oddělení. „Práce v kamenolomu“, jak přírodovědci výstižně nazvali vybalování a třídění kamení, trvala bez přerušení téměř dva měsíce (přibližně od poloviny března do poloviny května 2011). Geologické vzorky, které reprezentovaly tisíce a tisíce papírových pytlíků či krabiček, spolu s jednotlivými většími exponáty se musely nejenom vybalit, ale i chronologicky číselně seřadit, uložit do označených plastových přepravek a nakonec vše umístit na police nových pojízdných regálů.

Na vybalování kamení dnes již všichni zúčastnění vzpomínají s úsměvem. Vše se včas – tedy podle plánu – nakonec stihlo. Pro posílení fyziky jednotlivců i pro stmelení pracovního kolektivu to bylo bezesporu přínosné. Tajně však všichni doufáme, že to byl snad již poslední přesun geologických sbírek z jednoho místa na druhé...

Vybalování a třídění geologických sbírek (foto Z. Vařilová):

1) vojenské krabice neobsahovaly armádní munici ani humanitární pomoc, byly plné vzácného kamení a zcela zaplnily prostor bývalé tělocvičny, 2) další a další alegorické vozy, resp. geologické vzorky, 3) kolegové přírodovědci byli při vybalování velkou oporou (nejen fyzickou), 4) nekončící pytlíkový had, 5) příjemnější poslední, tzv. „přeppravková“ fáze, 6) ...uuuuf, konečně vítězství (tedy definitivní uložení všech vzorků do nových regálů depozitáře)

KNIHOVNA

MUZEUM
města ústí nad labem
staré a nové...

BEZBARIÉROVÝ PŘÍSTUP

OTEVÍRACÍ DOBA:

úterý - pátek 9.00 – 17.00

v době letních prázdnin

úterý a čtvrtek 10.00 – 16.00

STUDOVAT LZE POUZE PREZENČNĚ.

PO PŘEDCHOZÍ DOMLUVĚ JE MOŽNÉ STUDOVNU NAVŠTÍVIT I MIMO TUTO DOBU.

Případné dotazy Vám rády zodpoví knihovnice

Lucie Šilhánková a Helena Houfková

silhankova@muzeumusti.cz

houfkova@muzeumusti.cz

tel.: + 420 475 210 937

WWW.MUZEUMUSTI.CZ

facebook

Ústecká muzejní knihovna

KNIHOVNA MUZEA MĚSTA ÚSTÍ NAD LABEM

Helena Houfková

Spolu s muzeem byla 30. června 2011 otevřena veřejnosti i muzejní knihovna, najdete ji v přízemí budovy muzea. Knihovna nabízí 18 studijních míst a jedno místo u počítače, k dispozici je i Wifi připojení. Ve studovně jsou volně k nahlédnutí aktuální čísla časopisů a sborníků, starší vydání vám rádi na požádání zapůjčíme.

Fond knihovny tvoří v současné době zhruba 40 tisíc svazků knih a časopisů a jeho součástí jsou též publikace z bývalé knihovny Archivu města Ústí nad Labem. Oborově je knihovna zaměřena zejména na vlastivědnou literaturu vztahující se k Ústí nad Labem a okolí, ale obsahuje i knihy a časopisy z oborů historie, archeologie, přírodních věd, umění atp. Všechny publikace půjčujeme jen k prezenčnímu studiu, v případě potřeby vám za úplatu poskytneme xerokopii, sken, anebo si můžete materiál sami vyfotit.

Prostor studovny ústeckého muzea (foto J. Preclík)

Základní informaci o knižním fondu najdete v katalogu knihovny na www.muzeumusti.cz, aktuality a informace o nových knihách pak na facebookovém profilu s názvem „ústecká muzejní knihovna“. Při osobní návštěvě vám rádi pomůžeme s výběrem literatury k vašemu tématu nebo zprostředkujeme konzultaci s odborným pracovníkem muzea. Žádosti o zapůjčení knih nebo dotazy můžete zasílat také e-mailem na adresu knihovnic: houfkova@muzeumusti.cz, silhankova@muzeumusti.cz, netusilova@muzeumusti.cz.

Část studovny s malou výstavkou tématických publikací
(foto J. Preclík)

Knihovnu můžete využívat bez nutnosti dlouhodobé registrace od úterý do pátku v době od 9 do 17 hodin. Neplatí se registrační poplatky ani vstupné do muzea.

Součástí knihovny je i sbírka starých tisků. Tu tvoří 1500 svazků knih z období od 15. století do roku 1800. Jedná se převážně o díla psaná v německém nebo latinském jazyce, padesát knih je rukopisných. Většina této právnické, teologické, vědecké, ale i beletristické literatury pochází z 18. století, několik svazků bylo vytištěno před rokem 1500. K nejvýznamnějším patří kancionál literátského bratrstva při kostele Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Labem (kostel se šikmou věží), který vystavujeme jen při mimořádných příležitostech.

NOVINKY Z KNIHOVNY

Pro zájemce o historii průmyslu, ale i grafiky či designu, se do muzejní knihovny podařilo získat **šest ročníků Ústředního známkového věstníku** za léta 1921 až 1926 a 1947. Obsahuje soupis a vyobrazení ochranných známek zapsaných v daném období, včetně převodů, výmazů a změn. Tento

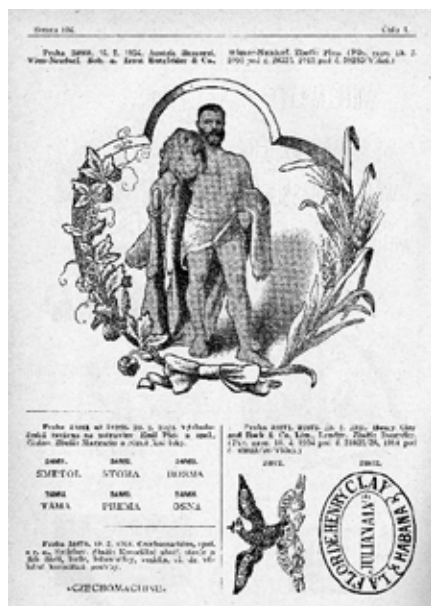

věstník vydávalo ministerstvo průmyslu, obchodu a živností republiky Československé. Vycházel šestkrát do roka, každé číslo mělo kolem dvou set stran. Ke každému ročníku vyšel i rejstřík firem.

Podobným dokumentem je **katalog mezinárodních ochranných známek**, platných v evropských státech, ale například i v Brazílii, na Kubě nebo v Tunisu. Katalog nese název Les marques internationales a vycházel ve švýcarském Bernu. V knihovně jsou badatelům a čtenářům k dispozici ročníky 1909 až 1919 a poválečné ročníky 1946–1950 a 1952–1953. Například ve vydání z roku 1909 najdeme pod heslem Schicht A. G. Aussig a. E. přehled platných značek pro třicet osm výrobků této ústecké továrny.

Ochranná známka

Stránky ze známkového věstníku

EXPOZICE ANTICKÝ SEN

Michaela Beleniová

Nová expozice Antický sen byla zpřístupněna společně s otevřením nově zrekonstruované budovy Muzea města Ústí nad Labem 30.6.2011, slavnostní vernisáž výstavy pak proběhla až 12.10.2011. Jedná se o část sbírky (přibližně 120 předmětů) sádrových odlitků antických soch zapůjčených z Ústavu pro klasickou archeologii na Univerzitě Karlově, kdy majitelem sbírky je Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Odlitky děl známých i neznámých antických sochařů se do sbírky Univerzity Karlovy dostaly nákupem jako studijní materiál.

Před zapůjčením do ústeckého muzea byla tato část sbírky umístěna v jízdárně litomyšlského zámku, kde expozice vznikla v roce 1994. Od roku 1996 je jízdárna v majetku města Litomyšl, které postupem času změnilo svou koncepci a s tímto prostorem má jiné úmysly, bylo tedy nutné najít do konce platnosti nájemní smlouvy, tzn. do konce roku 2010, nové prostory pro uložení sbírky. V tuto chvíli se naskytla příležitost v ústeckém muzeu. Prostory sice méně vhodné velikostí v porovnání s rozlehlou jízdárnou, avšak vhodnější svou dostupností pro návštěvníky.

Zrekonstruovaná novorenesanční budova muzea poskytla 5 sálů k vytvoření expozice v Ústí opravdu netradiční. Muzeum tak získalo zajímavé lákadlo pro stávající i nové návštěvníky a tvorbu expozice vzalo jako velkou výzvu. Sběrka soch se tak měla stát první stálou expozicí v obnoveném muzeu, a na druhou stranu umístění sbírky v odpovídajícím prostoru s možností velké návštěvnosti vyhovovalo i vlastníkově sbírky. Každopádně sochy dostaly příležitost, aby byly ukázány v jiném a novém světle.

Do ústeckého muzea se sice nepodařilo umístit celou litomyšlskou část univerzitní sbírky, avšak její větší část je zde možno zhlédnout. Zbytek sbírkových předmětů byl umístěn do knihovny Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, či do stávajících depozitářů v Hostinném, některé části sbírky se nacházejí i v Praze na univerzitních kolejích.

Jak už bylo řečeno, tvůrci expozice, k nimž patřil nejen muzejní tým, ale i odborníci z Ústavu pro klasickou archeologii FF UK, se museli hned na počátku vypořádat s prostorem, který byl poněkud jiný než v rozlehlé jízdárně litomyšlského zámku. Místnosti, odpovídající velikostí školním třídám, musely být přizpůsobeny k důstojnému umístění několika, někdy i desítek

Druhá místnost expozice – klasické období (foto J. Preclík)

soch životní i nadživotní velikosti. Nejen prostorové uspořádání v místnostech, výtvarné pojetí, ale také tematika jednotlivých sálů, byly žhavým tématem mnoha diskusí. Nakonec zvítězilo klasické chronologické uspořádání podle uměleckých období s přihlédnutím k různým zajímavým tématům dané doby. Výtvarně byly sály pojaty tak, aby zbytečně velká barevnost netříštila již tak malý prostor, pro zpestření je každá místnost laděna do jiného barevného tónu. Volbou dělících stěn uprostřed místností vzniklo více možností k umístění soch, zatemněním oken deskami, které se taktéž využily k zavěšení reliéfních plastik, a nasvícením jednotlivých soch vznikla komorní atmosféra umělecké galerie.

Expozice se však nevěnuje pouze antickému sochařství, ale přibližuje též antický svět jako takový – umění, architekturu, kulturu a obyčejný život, je chronologicky členěna podle uměleckých období, téma sběratelství a klasické archeologie je zde přiblíženo v podobě badatelny archeologa z přelomu 19. a 20. století. Výstavní sály propojuje chodba s časovou osou s odkazy na důležité události a významné osobnosti daného období.

V první místnosti jsou exponáty zaměřeny na **archaické období řeckého**

umění, kdy starověké Řecko prochází obdobím hospodářského rozkvětu, a tak dochází k vývoji nejen v sochařství, ale také v architektuře. V této době vznikají nejstarší kamenné chrámy s bohatou výzdobou, proto je tato místnost věnována také architektuře.

Místnosti vévodí sochařská výzdoba štítu chrámu Athény Afaie z ostrova Aigína, kdy je uprostřed hlavní postavou právě Athéna ve zbroji a kolem ní jsou hrdinové Trójské války (jen část štítu). Krásným příkladem sochařské výzdoby archaické architektury je metopa, která pochází z řeckého chrámu v Selinuntu v jižní Itálii a znázorňuje Persea uřezávajícího hlavu Medúze.

Klasickému období, trvajícimu přibližně od začátku 5. století do roku 323 př. n. l., je věnována druhá místnost. Toto období je plné vzájemných střetů mezi spolky řeckých obcí v čele s Athénami, Spartou a Thébami, ale kupodivu v této době vznikají nejznámější a nejvýznamnější památky řeckého umění.

Klasické období je spojeno také s kulturním a stavebním rozvojem Athén, a proto se zde tomuto tématu věnujeme. Nejvíce pozornosti je zaměřeno na dominantu Athén – Parthenón, který na athénské Akropoli vyrůstá na popud

Čtvrtá místnost – římské umění, přehlídka bust (foto J. Preclík)

Perikla na místě staršího Athénina chrámu v dórsém slohu s množstvím iónských prvků – vnější obvod budovy zdobí reliéfní pás s vyobrazením slavnostního procesí na Athéninu počest – jeho částí je zde vystavená Fauvelova deska.

Jsou zde také některá díla věhlasných sochařů klasického období – Myrónův Diskobolos, Feidiova Amazonka či Polykleitův Diadúmenos.

Čtvrtá místnost – římské umění (foto J. Preclík)

Umění 4. století př. n. l. je jakési přechodné období mezi klasickým a helénistickým obdobím, tomuto období a helénismu je věnována 3. místnost.

Sochaři začínají používat nový proporční systém, jejich hlavním záměrem je zachycení lidského charakteru, emocí a nálady okamžiku. Hlavním tématem zůstává nahá mužská figura v pohybu. Novinkou je vznik ženského aktu, rozvíjí se i portrétní umění, které se však zaměřuje spíše na vytváření ideálních typů.

Ženské akty reprezentují mnohé sochy Afrodity, zachycena v pohybu je tzv. Versailleská Artemis. Doba Alexandra Makedonského a období následující po jeho smrti je přinejmenším stejně zajímavé jako jeho osobnost sama, která je zde zachycena v několika portrétech sochaře Leochara.

Římské umění, je mu věnována místnost čtvrtá, sice vychází z řeckých vzorů a do jisté míry je kopíruje, oproti nim se však vyznačuje silnou racionalitou, realismem, popisností a doslovností, slouží především jako nástroj státní propagandy a společenské prezentace. Římané se s řeckým uměním

seznámili prostřednictvím řeckých měst v jižní Itálii a na Sicílii.

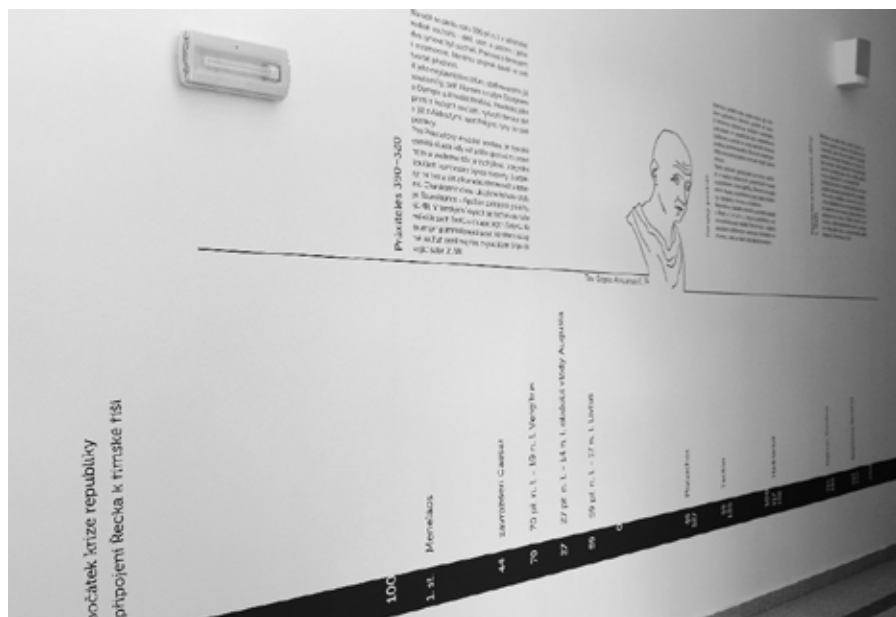
V místnosti najdeme vystavené desky z Oltáře míru z doby vlády císaře Augusta, která bývá označována jako Zlatý věk římského umění. Čerpá inspiraci z Řecka doby klasické. Na klasické vzory navazuje Řím i za vlády císaře Hadriána, který byl velkým obdivovatelem a milovníkem řecké kultury.

Rostoucí poptávka po řeckých uměleckých dílech se odráží ve vzniku kopistických dílen, v Itálii působí řada sochařů a malířů řeckého původu, proto známe množství řeckých děl z římských kopií.

Pátá místnost přibližuje **bádání v oblasti klasické archeologie** – vzniku sbírky, oboru, Ústavu pro klasickou archeologii. Pracovna je věnována významnému archeologovi z historie Ústavu pro klasickou archeologii, profesoru Wilhelmu Kleinovi. Prof. Klein se zasloužil o největší rozkvět sbírky v její historii. Jeho další cenná práce spočívala v rekonstrukcích soch a sousoší, které měl k dispozici v těchto sádrových odlitcích. Navštívil mnoho evropských muzeí, kde se originály těchto odlitků nacházejí, mnohdy

Pátá místnost expozice (foto J. Preclík)

Časová osa v chodbě muzea (foto J. Preclík)

v torzech, a na základě své výborné vizuální paměti zkoušel dávat torza dohromady. Několik jeho rekonstrukcí je nyní světově uznávaných, např. v místnosti vystavený Ilioneus.

Sály spojuje **chodba s časovou osou a medailonky významných sochařů**. Úzký dlouhý prostor byl dále využit k vystavení téměř dvourozměrných děl – hlavně reliéfů. Několik soch dozdobilo ostatní novorenesanční prostory muzea, například Císařský sál, knihovnu či hlavní schodiště.

Tým tvůrců neřešil pouze problémy prostoru a základního scénáře expozice, ale také další technické otázky kolem vystavování takto velkých trojrozměrných předmětů. Sochy dostaly příležitost se ukázat v novějším hávu, na který byl ale omezený rozpočet. Nakonec se expozici po estetické stránce podařilo oživit novými podněty. Na texty a doplňující obrázky byla použita jedna z netradičních technik – řezaná grafika aplikovaná přímo na stěny sálů či chodby. Vedle klasických desek z lamina byly do oken zavěšeny polopropustné textilní zástěny s tematickými obrazy v lehce zabarveném tónu, aby nerušily celkový dojem.

Do tak trochu jiného pojetí tvůrci expozice zapracovali také některé interaktivy (v pracovních si můžete vyzkoušet práci klasického archeologa při skládání mozaiky či rekonstrukci soch) a muzejně-pedagogické programy nejen pro děti doprovázené učiteli, ale taktéž pro děti, které expozici navštíví třeba s rodiči (pracovní sešity k dispozici na místě či lektorované programy na objednávku).

Děti samozřejmě nejsou jedinou cílovou skupinou, pro kterou byla expozice koncipována, naopak, tvůrci se snažili udělat ji zajímavou i pro jiné návštěvníky – laiky i odborníky. Výstavu nezatěžuje příliš velké množství textu, ale zvědavý návštěvník se může dozvědět více – v boxech v každé místnosti jsou uloženy tiskoviny s přídatnými texty.

Jednou z dalších funkcí expozice by měla být možnost plnění muzejní praxe pro studenty klasické archeologie (UK) či historie (UJEP). S působením akademiků v souvislosti s expozicí jsou také spojené plánované tematické přednášky a workshopy, pro které je muzeum dobře vybavené přednáškovými sály a ateliérem.

S takovou pozorností věnovanou prezentaci a aktivnímu využití expozice a zároveň dobrou dopravní dostupností a celoroční sezónou si tvůrci expozice slibují větší návštěvnost, než které bylo možné dosáhnout v sezónně otevřeném a hůře dopravně dostupném litomyšlském zámku. Jak už vyplývá z předchozích předsevzetí tvůrců, výstava je zamýšlená jako dlouhodobá, nyní minimálně na pět let.

Návštěvníci mají možnost zhlédnout Antický sen každý den mimo pondělí od 9.00 do 17.00 hodin.

Rekonstrukce západního štítu chrámu Athény Afaie na Aigíně (foto J. Preclík)

JAK SE RODILA PAMĚTNÍ MEDAILE ÚSTECKÉHO MUZEA

Martin Krsek

Coby věčnou památku na znovuootevření budovy Muzea města Ústí nad Labem si mohou návštěvníci odnést zvláštní pamětní medaili vydanou k této příležitosti. Její podobu vybrala veřejnost na jaře 2011 v internetovém hlasování, do kterého se zapojilo přes tisíc respondentů.

Na volbu měli Ústečané tři atraktivní návrhy. Všechny pocházely od studentů ateliéru oboru medailérství na Vyšší odborné škole v Jablonci nad Nisou. Tento obor vede přední český medailér MgA. Josef Oplištil, autor zlaté dvoutisícovky s motivem ústeckého zdymadla (2009) a řady dalších emisí České národní banky. Medaili pro Ústí zadal jako odbornou práci studentům. Vzniklo 15 návrhů, z nichž pak odborná komise doporučila tři pro veřejné hlasování. *„Byla to pro studenty výzva, když předem věděli, že mají šanci svůj návrh uplatnit v tak prestižní zakázce. Někteří už za sebou podobnou zkušenost měli,“* dodal Oplištil.

Zvítězilo dílo studenta závěrečného ročníku **Petra Šťastného**, které dynamicky znázorňuje památkově cennou neorenesanční budovu zvenčí i z interiéru. Na lící straně medaile autor zachytil nároží muzejní budovy pohledem z Lidického náměstí, na rubové straně zobrazil sloupovou síň vstupního prostoru. Práce vyniká citlivým podáním architektury, autor dosahuje téměř iluzivního dojmu zobrazení prostoru. Vznikla tak přesvědčivá práce profesionálních kvalit.

Gratulace vítězi P. Šťastnému v rámci znovuootevření muzea města Ústí nad Labem v červnu 2011 (foto J. Šafařovský)

Průměr medaile je čtyřicet milimetrů. Vyrzil ji tradiční výrobce Znak Malá Skála v limitované a sběratelsky atraktivní sérii 65 kusů, z čehož je 40 bronzových a 25 stříbrných. Prodává je pouze muzejní shop, a to za 350 Kč v bronzu a 2 900 Kč ve stříbře.

Pozoruhodný příběh o tom, jak se rodila medaile ústeckého muzea, se zároveň stal inspirací pro malou výstavu v nově otevřených výstavních prostorech a také pro reportáž oblíbeného pořadu České televize Toulavá kamera. Návštěvníci muzea i diváci ČT mohli vidět proces počínající kresebnými návrhy, pokračující přes tvorbu sádrových modelů a přípravu raznic a vrcholící u obrovských lisů razících vlastní medaile.

Tak se rodil vítězný návrh medaile...

Vpravo skica, vlevo variantní návrh se zobrazením hlavního vstupu budovy

JELEN, MYSLIVEC A DALŠÍ ÚSTECKÉ HVĚZDY

Martin Krsek

Tovární komíny, to je to první, co si většina Čechů vybaví, když se řekne Ústí nad Labem. Severočeské krajské město skutečně vyrostlo z průmyslové tradice. Bylo přední industriální metropolí rakousko-uherské monarchie. A nemusí se za to vůbec stydět. Může se pochlubit dědictvím hodným bez nadsázky pojmenování „rodinné stříbro“.

S Ústím se pojí celá řada proslulých českých výrobků, jejichž zvučná jména už dobře znaly naše prababičky. Mýdlo s jelenem, kosmetika Elida či Lybar, pivo Břežňák, Zlatopramen, lihoviny Klášterní tajemství, Stará myslivecká a další si svůj věhlas udržují podnes, navzdor času i nepřízní dějin. Uplynulé věky jim nic neubraly na jedinečnosti a tradiční kvalitě, snad jen trochu vyprchalo povědomí o místě jejich zrodu. Mnohé konzumenty totiž překvapí, když náhodou zjistí, že jejich oblíbený produkt pochází právě od nás.

A tak vznikl projekt **Slavné lokální značky**, aby už nikdo nezůstával na pochybách, co je „Originally made in Ústí nad Labem“. Projekt vytvořilo oddělení cestovního ruchu ústeckého magistrátu ve spolupráci s Muzeem města Ústí nad Labem. V jeho rámci vznikla i kolekce atraktivních suvenýrů připomínajících věhlas ústeckých výrobků, například repliky starých reklamních plechových cedulí. Projekt vyvrcholil výstavou

Čistota půl zdraví je vnímáno jako lidové rčení, ale jde o reklamní slogan firmy Schicht

Velkobřeženský pivovar měl za maskota slavného Victora Cibicha, krásnobřeženský propagovala v reklamě

zice ze zrušené mydlárny podniku Setuza, který byl pokračovatelem firmy Schicht. Návštěvníci tak mohli například obdivovat dobové raznice na mýdla s proslulým logem jelena ve skoku. Také v ukázkách dobové reklamy vévodila produkce firmy Schicht. Ovšem pozici dominantního předmětu expozice si vydobyla obří láhev Klášterního tajemství z padesátých let 20. století. Propagační výrobek původně sloužil jako chodící reklama a součást alegorických vozů, a pak desetiletí ležel zapomenutý na půdě likérky v Krásném Březně. Muzeum si ho na výstavu zapůjčilo a posléze ho získalo od firmy darem jako nový exponát. Jedním velkorozměrným exponátem přispěl i tehdejší majitel areálu bývalé Setuzy. Věnoval do sbírek obří propagační kelímek rostlinného másla Alfa. Výjimečnou atrakci nabídl v expozici Slavné lokální značky minibiograf s projekcí historických filmových reklam z meziválečného období, které natočilo reklamní oddělení firmy Schicht.

Proslulý nápoj Stará myslivecká se původně jmenoval Stará žitná, ale etiketu s myslivcem nesl odjakživa

OTEC A SYN REUSSOVÉ

Zuzana Vařilová

V loňském roce uplynulo kulatých 250 a 200 let od narození dvou významných přírodovědců – F. A. Reusse (* 3.10.1761 Praha, † 9.9.1830 Bílina) a jeho syna A. E. Reusse (* 8.7.1811 Bílina, † 26.11.1873 Vídeň). Reussové položili základy geologickým výzkumům v severozápadních Čechách. Jejich práce byla v mnoha směrech průkopnická. Objevili a popsali četná mineralogická a paleontologická naleziště v oblasti Krušných hor, hnědouhelných pánví a Českého středohoří.

Franz Ambros Reuss byl nejenom lékařem, ale zejména zakladatelem moderního geologického a medicínského výzkumu českých lázní. Podrobně popsal české minerální prameny, jejich chemické složení, vznik a léčivé účinky. Ve své době navíc patřil k nejlepším znalcům obecné geologie a mineralogie území Čech. Jeho syn, **August Emanuel Reuss** pak kráčel ve šlépějích svého otce. Studoval přírodní vědy a lékařství na pražské univerzitě, kde později také přednášel geologii a paleontologii, a věnoval se uspořádání a rozšiřování univerzitní sbírky nerostů. V roce 1849 zde byl jmenován prvním řádným profesorem mineralogie, později (roku 1863) se stal profesorem i na vídeňské univerzitě. Nějakou dobu pracoval rovněž v Českém zemském muzeu v Praze (dnešním Národním muzeu) a stejně jako otec působil také jako lékař v Bílině, v jejímž širším okolí prováděl mineralogické a paleontologické průzkumy.

S Reussy je spojeno mnoho klasických geologických lokalit. Zmíníme zde pouze několik vybraných, které úzce souvisí s geologickými sbírkami našeho muzea a byly součástí krátkodobé výstavy věnované jejich významnému výročí.

Jako první zdokumentovali tyto dva přírodovědci jedinečný výskyt pyropů ve štěrcích od Měrunic a Třebívlic. F. A. Reuss ve svých publikacích popsal zdejší povrchové těžební jámy, pyropy v nich i jejich možná zdrojová tělesa, jeho syn pak pokračoval v dalším průzkumu. Tato lokalita dnes patří k významným nalezištím pyropů, které jsou známé pod názvem český granát a jsou využívány jako šperkový kámen.

Oba Reussové dlouhodobě působili v rudných revírech na Cínovci nebo v Krupce v Krušných horách. Dobývaly se zde převážně rudy cínu,

wolframu, molybdenu, bizmutové a měděné rudy, živce či fluorit. Přírodovědci zde získávali nenahraditelné poznatky z těžby, které přispěly k obohacení základů geologie i mineralogie.

K nejznámějším mineralogickým lokalitám v Českém středohoří patří také Bořislav-Paškapole (nacházející se v sedle mezi Milešovkou a Kletečnou). Reuss junior odtud v roce 1840 popsal výskyt augitu a biotitu v čedičové hornině. Významným mineralogickým nalezištěm je také Divoká rokle u Ústí nad Labem, kde zdokumentoval minerál analcim, kalcit a augit v dutinách žilných vulkanických hornin. Z regionálního hlediska významná, a dodnes odborně aktuální, je také například práce Reusse jun. z roku 1853, věnující se barytům v pískovcích Teplicka a Děčína.

A. E. Reuss provedl první stratigrafické rozdělení křídových vrstev. Ve svých pracích ze sz. Čech vedle charakteru hornin popisuje i jejich paleontologický obsah, podložený vlastním systematickým studiem křídové makro- a mikrofauny. Reussem určených 353 druhů fauny a flory českého křídového útvaru dokonce nese jeho jméno („Reuss“). Byly po něm pojmenovány zkameněliny – například rod foraminifer *Reussella* či evropsky významný amonit *Hyphantoceras reussianum*.

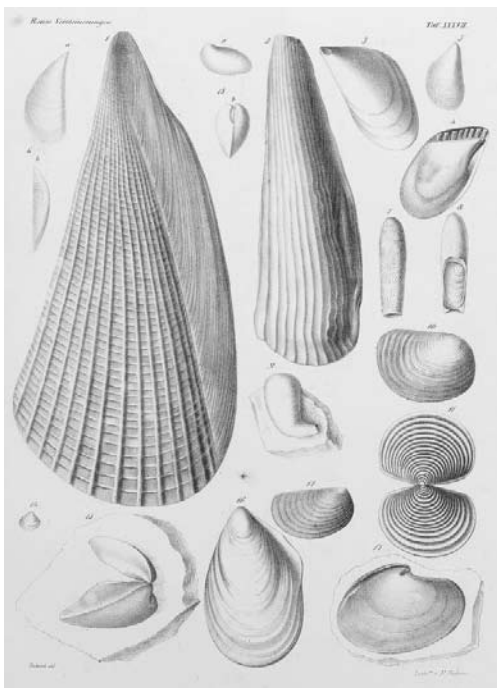
Na výstavce byly k vidění také dva kosterní pozůstatky třetihorních ryb, pocházející z lokality Kučlín u Bíliny, na jejíž geologickou výjimečnost poukázal roku 1840 právě A. E. Reuss. V rodinné sbírce postupně nashromáždil a popsal okolo tří tisíc zkamenělin, zachovaných v uloženinách třetihorního jezera – otisky dřev, listů a plodů mnoha rostlin, pozůstatky ryb či vodních ráčků. Ústecké muzeum vlastní ve svých geologických sbírkách šest zkamenělin třetihorního stáří (ryby a hmyz) a více než 130 kusů křídových fosílií z této lokality a jejího blízkého okolí.

Zkamenělý mořský plž *Aporrhais reussi*, vel. 3,5 x 2 mm, Březno (foto J. Preclík)

Oba Reussové byli rovněž publikačně činní, každý vydal desítky odborných publikací. Reuss starší byl autorem

mnoha monografií o minerálních pramenech, napsal však i velké učebnice „Mineralogische Geographie von Böhmen“ a „Lehrbuch der Mineralogie“. A. E. Reuss se naopak více věnoval paleontologii bezobratlých. Velkou řadu svých prací publikoval ve vědeckých časopisech, knižně pak vydal své větší práce – např. paleontologickou monografii o křídové fauně evropského významu „Die Versteinerungen der böhmischen Kreideformation“, dále „Die Umgebungen von Teplitz und Bilin in Beziehung auf ihre geognostischen Verhältnisse“ či „Geognostische Skizze der Umgebungen von Karlsbad, Marienbad und Franzensbad“. Některé z původních publikací vlastní ve svých sbírkách i knihovna našeho muzea.

Strana z monografie A. E. Reusse
o zkamenělinách české křídý

Literatura:

Cajz V. (ed.) (1996): České Středohoří – Geologická a přírodovědná mapa 1:100 000. Český geologický ústav, Praha.

Čech S., Valečka J. (2011): A.E. Reuss, křídový stratigraf a paleontolog. – in: Reussové z Bíliny, Památce velkých přírodovědců. Regionální muzeum v Teplicích, sv. 36, s. 133–154.

Dvořák Z., Radoň M. (2001): Současný stav vybraných mineralogických a paleontologických lokalit z díla Reussů. – in: Reussové z Bíliny, Památce velkých přírodovědců. Regionální muzeum v Teplicích, sv. 36, s. 197–215.

Haubelt J. (2001): Franz Ambroz a August Emanuel Reussové. – in: Reussové z Bíliny, Památce velkých přírodovědců. Regionální muzeum v Teplicích, sv. 36, s. 13–26.

Reuss A. E. (1845–46): Die Versteinerungen der böhmischen Kreideformation. I. Abt., E. Schweizerbarsche Verl. Stuttgart. 148 s.

MUZEJNÍ PEDAGOGIKA

Tereza Čechová

Muzejní pedagogika se snaží v muzeu o co největší zapojení škol a zpříjemnění a doplnění výuky školáků. A co nabízí?

V první řadě komentované prohlídky výstav a stálých expozic, v řadě druhé jsou to interaktivní programy, které jsou zaměřené na jednotlivá historická období. Nejnavštěvovanějším programem se zatím stal „Zubr Emil v pravěku“. Interaktivní program je zaměřený na období pravěku a žáci se tu setkají s tradičními rituály pravěku, s životem a způsobem obživy pravěkých lidí a vyrobí si Věstonickou Venuši.

Nově od začátku roku fungují dva interaktivní programy spojené s expozicí Antický sen, s názvem „Bohové musí být sádroví“ a „Jak se kreslí sádra“. Program je zaměřený na období starověkého Řecka a Říma.

Dalšími programy, které muzeum nabízí, jsou „Kachlová kamna“, „Procházkou historií města“ a „Zapomenutí hrdinové“. V neposlední řadě muzejní pedagogika nabízí také množství odborných přednášek.

Akce „Strašidla v muzeu“ – úkoly pro nejmenší u pánů loupežníků (foto J. Preclík)

Muzeum se však nesnaží jen o přízeň škol, ale také široké veřejnosti. Proto v loňském roce připravilo spoustu akcí nejen pro rodiče s dětmi, ale například věnovalo den seniorům.

Jednou z nejpovedenějších akcí byla dozajista akce s názvem „**Strašidla v muzeu**“ – den prožitý v přítomnosti strašidel, která celou dobu poletovala po muzeu, která provázela děti za jejich úkoly a pomáhala jim při vyrábění masek, vousů, lístků a podobných dovedností. Akce navazovala na předchozí strašidla, která vznikla již před rekonstrukcí muzea.

Inspiraci pro tuto akci jsme čerpali z knížky Labská královna, která nám nabídla několik pověstí z oblasti severních Čech, na kterých jsme celou akci postavili. Děti se tu setkaly s vodníky, kteří jim pomáhali vyrobit rybičky, nebo s trpaslíky, kteří je naučili, jak si správně vyrobit vousy. Také tu byli dva loupežníci, u kterých měly děti za úkol poznat zvířátka a přiřadit obrázky, které nějak s určitým zvířetem souvisely. Potkali jsme tu i poletující víly, hrůzostrašného umrlce a dva trpaslíky, kteří učili děti, jak si namalovat lístky.

Strrašidlááá v našem muzeu (foto J. Preclík)

Akce byla velmi vydařená, měla největší návštěvnost, a to celých 1 200 návštěvníků. Vstup na tuto akci byl symbolických 10 Kč, přičemž návštěvníci v převleku měli vstup zdarma. Rozhodně uvažujeme o zopakování této akce.

Akce byla velmi vydařená, měla největší návštěvnost, a to celých 1 200 návštěvníků. Vstup na tuto akci byl symbolických 10 Kč, přičemž návštěvníci v převleku měli vstup zdarma. Rozhodně uvažujeme o zopakování této akce.

Dalšími akcemi uskutečněnými v muzeu byl již zmíněný Den seniorů, akce Dnes muzeum patří dětem a Adventní trhy. Nově připravujeme například Velikonoční trhy, koncerty a další zajímavý program.

GUSTAV KROV OCENĚN IN MEMORIAM

Na zasedání Zastupitelstva města Ústí nad Labem dne 16. března 2012 byla udělena Cena primátora města Ústí nad Labem v oblasti kultury za rok 2011 in memoriam PaedDr. Gustavu Krovovi.

Gustav Krov se narodil 19. června 1964 v Chomutově, kde žil až po absolvování místního gymnázia. Poté přišel do Ústí nad Labem studovat Pedagogickou fakultu, obor český jazyk, literatura a dějepis, a svoje studia zakončil v roce 1991, kdy po úspěšné rigorózní zkoušce získal titul doktora pedagogiky. Povolání pedagoga se věnoval na základní škole, gymnáziu i Pedagogické fakultě až do roku 1992. Po krátkém působení v Archivu města Ústí nad Labem byl až do roku 2007 zaměstnán na významných pozicích v několika finančních institucích. V roce 2007 se stal **ředitelem Muzea města Ústí nad Labem** a v této funkci pro veřejnost otevíral 30. června 2011 nově zrekonstruovanou budovu Muzea.

Gustav Krov byl veřejně aktivní od listopadu 1989 a během své politické kariéry zastával různé politické funkce na místní, okresní, krajské i celorepublikové úrovni. Od komunálních voleb v roce 1994 byl v Ústí nad Labem členem Zastupitelstva městského obvodu Neštětice a Zastupitelstva města Ústí nad Labem. Naposledy kandidoval úspěšně v komunálních volbách

Ředitel muzea Gustav Krov na křtu knihy Jany Hubkové
(foto J. Petrů)

v roce 2010, kdy byl zvolen členem Zastupitelstva města Ústí nad Labem a Zastupitelstva Městského obvodu Ústí nad Labem-město. Ke zmiňovaným činnostem měl ještě mnoho dalších veřejných aktivit. Gustav Krov zemřel po těžké nemoci dne 11. listopadu 2011.

Symbolické přestřižení pásky při slavnostním otevření muzea
v červnu 2011 (foto J. Preclík)

„Je mi ctí převzít ocenění, které se dostalo mému muži. Zároveň je mi ale velmi líto, že se této události nemohl manžel zúčastnit osobně. Děkuji Vám všem za její udělení. Finanční dar, který se pojí s tímto oceněním, hodlám věnovat na rozvoj kultury a podporu dětí ve městě Ústí nad Labem. Manžel by jistě postupoval stejně,“ poděkovala paní Eva Krovová, manželka Gustava Krova, která ocenění převzala z rukou primátora města Ústí nad Labem Víta Mandíka.

„Gustav Krov si toto ocenění zasloužil, odvedl velký kus práce pro město Ústí nad Labem a aktivně se podílel na jeho rozvoji, a to nejenom v oblasti kultury. Jeho odchod byl tragický a nečekaný. Ocenění, které se mu in memoriam dostalo, považuji za důstojné rozloučení města Ústí nad Labem s touto osobností. Jsem velmi rád, že mám tu čest předat tuto Cenu primátora manželce Gustava Krova, paní Evě Krovové,“ řekl primátor města Vít Mandík. (Alexandr Kuchař)

ZEMŘELA JOHANNA VON HERZOGENBERG

Historička umění, organizátorka česko-německých kulturních projektů Johanna von Herzogenbergová zemřela 20. února 2012 odpoledne v bavorském Mnichově. Narodila se na zámku Sychrov 23. června 1921 jako Johanna Maria Bertha Aglaë Natalie Edeltrude Picot de Peccaduc, Freiin von Herzogenberg.

Ze Sychrova pocházela její matka Bertha Rohanová, své mládí Johanna von Herzogenbergová až do 2. světové války prožila v Ústí nad Labem na záměčku v Brné, kam se často a ráda vracela. Město Ústí nad Labem vydalo v roce 2002 český překlad jejích pamětí pod titulem „Z mého života“. Za spolupráce Muzea města Ústí nad Labem a filmové společnosti Video-report zde také vznikl dokumentární film „Barončina dlouhá pouť po Labi.“

Většinu života žila Johanna von Herzogenbergová v Německu, především v Bavorsku. Zde byla dlouholetou představitelkou Spolku Adalberta Stiftera a mimo jiné organizovala řadu historických a uměleckých výstav k dějinám českých zemí. Za podporu rozvoje česko-německých vztahů a za svoji kulturní práci získala řadu vyznamenání, v Německu např. Spolkový kříž za zásluhy a Bavorský řád za zásluhy, v České republice jí byl prezidentem Václavem Havlem udělen Řád T. G. Masaryka v roce 2003. Papež Jan Pavel II. ji jmenoval za „činy smíření Němců s Čechy a Poláky“ Dámou Silvestrova řádu. (Václav Houfek)

Johanna Herzogenbergová během natáčení filmu
„Barončina dlouhá cesta po Labi“ (J. Petřů)

NAŠE KLUBOVNA

Součástí zrekonstruované muzejní budovy je také klubovna, která se postupně stává nejenom místem pro klidné posezení s dobrou kávou, ale rovněž místem pro setkávání a společenské akce. V letních měsících je navíc možné odpočívat také na venkovní terase v atriu budovy.

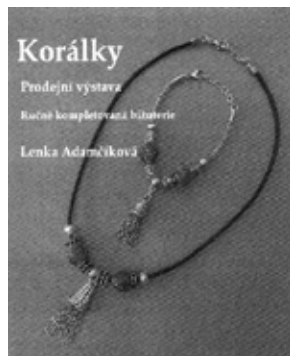

Příjemný interiér muzejní klubovny (foto J. Preclík)

V prostorách klubovny probíhají krátkodobé výstavy. Stěny jsou vyzdobeny malbami, fotografiemi nebo plastikami, podle toho, který umělec zrovna vystavuje. Dlouhodobě zde probíhá prodejní výstava porcelánu značky ROYAL DUX BOHEMIA. Svá díla tu již prezentoval ústecký malíř Michal Novák, architekt Ladislav Dvořák,

akademická sochařka N. I. Lobos Sanchez de Chládek nebo „Dřevmuž“ Josef Matějka. Jednou z posledních prodejních výstav byly „Korálky“ Lenky Adamčíkové. (red)

EXPONÁT MĚSÍCE

Ve druhé polovině roku 2011 byl poprvé vystaven tzv. „Exponát měsíce“. Naleznete ho vždy na tomtéž místě – v přízemí budovy, v chodbě mezi klubovnou a knihovnou. Každý měsíc zde vystavujeme vzácný sbírkový předmět či nějakou zajímavost z našeho muzea. Jeho uvedení bývá obvykle doprovázeno krátkou vernisáží, během které vás kurátor dané sbírky seznámí s historií nebo příběhem exponátu. Loni byl vystaven například svatební pohár, bobr evropský nebo artefakty související se zrozením Ježíše Krista. (red)

Svatební pohár (foto J. Preclík)

Bobr evropský (foto J. Preclík)

PŘEDNÁŠKY V MUZEU

Ústecké muzeum pořádá od roku 2011 cyklus přednášek pro veřejnost, které se konají v přednáškovém sále muzea a probíhají v rámci aktivit Ústecké muzejní a vlastivědné společnosti. Přednášky se konají zpravidla poslední středu v měsíci. Bližší informace je možné najít v informačních materiálech Muzea města Ústí nad Labem nebo na jeho webových stránkách.

Těšíme se na Vaši návštěvu...
(red)

Účastníci besedy s historikem Martinem Krskem
(foto J. Preclík)

Na přední straně obálky:

Pohled na dnešní muzejní budovu v roce 1881 na kresbě
A. K. W. Slowikowského

Na zadní straně obálky:

Pamětní medaile vyrobená ke znovuotevření
Muzea města Ústí nad Labem

PŘÍSPĚVKY K ÚSTECKÉ VLASTIVĚDĚ
číslo 4

Vydalo © Muzeum města Ústí nad Labem
2012

Tisk: Jiří Bartoš – SLON, spol. s r.o., Ústí nad Labem

Náklad: 500 výtisků

Redakce, grafická úprava a sazba: RNDr. Zuzana Vařilová, Ph.D.

Jazyková redakce: Ivana Bublíková

Redakční rada: Mgr. Václav Beran, Mgr. Václav Houfek,

Helena Houfková, Mgr. Eliška Wiesnerová

Adresa redakce: Muzeum města Ústí nad Labem, Masarykova 1000/3, 400 01

Ústí nad Labem, telefon 475 210 937, web: www.muzeumusti.cz

Evidenční číslo MK ČR E 10794

ISSN 1213-1873

Vydalo Muzeum města Ústí nad Labem v roce 2012
ISSN 1213-1873

www.muzeumusti.cz